

Професії екстремального профілю передбачають самореалізацію професіонала в кризових умовах. Тобто, у рятувальників існують фізичні передумови до виникнення і об'єктивних (ситуативних), і суб'єктивних (особистісних) психологічних криз. Криза – це явище, що виникає, коли вирішення життєво важливих задач за допомогою звичних психологічних методів виявляється неможливим. Будь-яка криза викликає у людини психічні трансформації, пов'язані з необхідністю подолання нею різких переломних періодів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 507с.
2. Балдин К.В., Зверев В.С., Рукосуев А.В. Антикризисное управление: макро- и микроуровень: Учеб. пособие. – 2-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашко и Ко», 2007. – 280 с.
3. Мецержаков Б.Г. Большой психологический словарь / Б.Г. Мецержаков, В.П. Зинченко. – СПб.: прайм – Еврознак, 2005. – 672 с. – (Проект «Психологическая энциклопедия»).
4. Шморзун Л.Г. Менеджмент організації: навч. посіб. / Л. Г. Шморзун. – К.: Знання, 2010. – 452 с. – (Вища освіта XXI століття).

УДК :152.9.072

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

*Максимець Ю.І., Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, Гуманітарний факультет, напрям підготовки
«Практична психологія»*

*Кривошишина О.А., доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри
практичної психології та педагогіки Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності*

Сучасним напрямком дослідження механізмів візуалізації когнітивною психологією є теорія прототипів як альтернатива теорії паттернів та її основних моделей механізмів розпізнавання паттерну. В рамках цього напрямку виділені дві теоретичні моделі формування прототипів: модель центральної тенденції та модель частоти ознак, щодо відображення початкового рівня формування візуального образу – виокремлення ознак прототипів як змістових компонентів візуально-мисленнєвого образу, заснованих на перцептивних і уявленнєвих паттернах [1].

Узагальнюючи розглянуті когнітивні моделі формування візуального образу, необхідно зазначити, що одним із недоліків є розуміння їх вченими когнітивного напрямку як однопорядкових, однорівневих, як у плані онтогенетичного розвитку, так і в плані зростання їх складності. Наш погляд, чинником, що визначає рівень узагальненості й абстрактності візуальних образів є рівень складності механізмів їх організації, паттерни як перцептивні елементи і прототипи як продукт мнемічних процесів є змістовим матеріалом для створення візуально-мисленнєвого образу [4].

Дослідження механізмів візуалізації образів у когнітивній психології, насамперед, нерозривно пов'язане з розробками моделей кодування інформації у пам'яті, що ще раз підтверджує певне ототожнення візуально-мисленнєвих образів (створених) з репродуктивними образами-уявленнями. У сучасній когнітивній психології існують три основні моделі візуального кодування інформації, зокрема, радикальна гіпотеза образів, концептуально-пропозиційна гіпотеза і гіпотеза подвійного кодування.

Питання, яким чином інформація представлена в людському мозку, залишається досить спірним і до кінця не дослідженим. Воно може бути розв'язане з урахуванням існування різних рівнів когнітивної обробки інформації, а також її індивідуальних особливостей та специфіки діяльності суб'єкта.

Передумовами постановки проблеми візуального мислення у вітчизняній психології, з одного боку, з'явилися дослідження візуальних образів у західній психології, в першу чергу, праці Р. Арнхейма, дослідження розумових образів у когнітивному напрямку, з іншого – ті теоретичні напрацювання з проблеми мислення і чуттєвого відображення, що є доробком вітчизняної психології та викликані потребами практики, психологічного забезпечення діяльності систем "людина-машина", операторської праці, важливу роль в якій відіграє візуалізація в процесах прийому та переробки інформації [2].

Необхідно зазначити, що у вітчизняній науці в дослідженні проблеми наочних образів більше уваги приділялося дослідженню перцептивних, мнемічних, а також мисленнєвих образів на рівні наочно-дієвого та наочно-образного мислення. Всі ці дослідження склали три напрямки: ергономічні розробки (В.П. Зінченко, В.М. Муніпов, В.М. Гордон); дослідження механізмів наочних образів та їх ролі у творчій діяльності (В.О. Моляко), вивчення вікових особливостей розвитку наочних образів, просторове мислення (І.Я. Каплунович, І.С. Якиманська)[5].

Необхідно зазначити, що на сьогодні в психологічній науці не існує однозначного розуміння візуального мислення. Традиційно цей вид мислення прийнято визначати як один зі способів розв'язання

інтелектуальних завдань з опорою на внутрішні візуальні образи, а також як вид мислення, продуктом якого є породження нових образів і створення нових візуальних форм, що несуть певне змістове навантаження й роблять значення видимим.

Це дає підстави розглядати візуально-мисленнєву діяльність як діяльність суб'єкта, що володіє психікою, живе в певному культурно-буттєвому полі, привласнює і реалізує його зміст у діяльності і спілкуванні.

Суттєвою характеристикою візуально-мисленнєвого процесу є інтенсивність [3] як характеристика, що об'єднує образний та мисленнєвий рівні психічного. Інтенсивність як кількісна, енергетична характеристика, виступаючи універсальною властивістю всіх явищ природи, тим самим є більш загальним параметром психічних процесів, аніж конкретно якісна характеристика "модальність". Інтенсивність, у першу чергу, виступаючи характеристикою образної сфери, у візуальному мисленні стає властивістю візуально-мисленнєвих образів. Цю властивість Л.М. Веккер визначає як "психофізику думки". Автор вважає, що в структурі образу зберігаються певні відношення інтенсивних характеристик думки до відповідних характеристик її об'єкта. З огляду на це, об'єкт-стимул відкривається думці опосередковано, шляхом переробки інформації. Інтенсивнісна характеристика думки не може прямо детерминуватись енергетикою об'єкта і його безпосереднім впливом на носія - її детермінація істотною мірою визначається його внутрішньою енергією [3, с.209].

Внутрішнім, психічним стартом думки є відображення проблемної ситуації, котре і ставить проблему або питання як мотивувальне, рушійне начало думки. Традиційно вважається проблемною ситуація як вияв дефіциту інформації, яка необхідна для реалізації якоїсь дії, що зумовлює психічну та поведінкову активність.

Візуально-мисленнєвий образ відіграє важливу роль в процесі розуміння понятійно-мовних висловлювань думки, трансформуючи їх в цілісний синтетичний образ, в структурі якого нерозривно пов'язані між собою операторні та змістові механізми візуального мислення. Аналізуючи специфіку візуального мислення, В.П. Зінченко зазначає [5], що головна перевага зорового образу (як і візуалізованого) полягає в суб'єктивній симультантності та широті охоплення відображуваної ситуації.

Встановлено, що візуальне мислення як вища пізнавальна діяльність в антропо- і онтогенезі має свої витoki, етапи розвитку. Наочні і вербальні форми мислення не витікають одна із одної, а розвиваються паралельно, взаємодіючи і взаємозбагачуючись. Їх взаємодія виявляється в тому, що перехід конкретних понять на рівень вербальних абстракцій, узагальненості, гіпотетичності сприяє розвитку абстрактності, концептуальності в наочно-умоглядних операціях. Найвищого рівня (наочно-концептуального, або

візуально-мисленнєвого) наочне мислення набуває у підлітковому віці [6].

З точки зору сучасних дослідників перспективи подальшого вивчення проблеми візуального мислення пов'язані з дослідженням його механізмів, вивченням взаємозв'язку з процесами творчості у різних галузях людської діяльності, створенням і обґрунтуванням методів діагностики механізмів візуального мислення та особливостей його розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. *Избранные психологические труды*. – В 2-х т. / Б.Г. Ананьев. – Т.2. – М.: Педагогика, 1980. – 268 с.
2. Арнхейм Р. *Искусство и визуальное восприятие* / Р. Арнхейм. – М.: Прогресс, 1974. – 393 с.
3. Веккер Л.М. *Психика и реальность: единая теория психических процессов* / Л.М. Веккер. – М.: Смысл, 1998. – 685 с.
4. Гарднер Г. *Структура разума: теория множественного интеллекта*, М., «Вильямс», – 2007 г., С. 373-374.
5. Зинченко В.П. *Живое знание* / В.П. Зинченко. – Самара: Изд-во Самар. гос. пед. ун-та, 1998. – Ч. 1. – 248 с.
6. Рудометкина Е.А. *Развитие когнитивных процессов учащихся* / Е.А. Рудометкина // *Практична психологія та соціальна робота*. – 2001. – №6. – С. 11-17.

УДК 159.92:794.5

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Наконечний Д.В., Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, факультет заочного та дистанційного навчання, напрям підготовки «Практична психологія»

Кривошишина О.А., доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

На сьогоднішній день кількість персональних комп'ютерів у світі перевищила 1 млрд. Якщо додати до цього інші пристрої, здатні виходити у мережу Інтернет, це число, як мінімум, подвоїться. Сучасна людина оточена продуктами сфери інформаційних технологій від народження і на протязі всього життя. Звісно, кожен із тих, що користуються комп'ютерними послугами, переслідує свою конкретну мету та звертається до необхідних саме йому можливостей машини. Проте, якщо говорити про дітей, підлітків та юнаків, одне із найважливіших місць у